

דף פרפראות מקץ - חנוכה

להצלחת: דוד בן אורה הי"ו - מוריה בת מיכל תחי'

מיכאל מאיר בן סמדר הי"ו - יעל חנה בת זהבית תחי' | יעקב בן אורה הי"ו - אושרית בת חנה תחי'

"ויהי מקץ שנתים ימים" (מא, א)

איאתא במדרש (בראשית רבה פט, ג): "על ידי שאמר יוסף לשר המשקים 'זכרתי' ו'הזכרתי', נתוספו לו שתי שנים". מרן הגר"ש שקופ זצ"ל שאל: מה היה קורה אם היה אומר רק "זכרתי" אחד, כמה זמן היה יושב בבית הסוהר? בפשטות היינו אומרים, שאם על שאמר פעמיים נוספו לו שנתים מאסר, על פעם אחת היתה נוספת לו שנה אחת. אבל - אמר רבי שמעון - יתכן שלא, יתכן שאם היה מבקש פעם אחת "והזכרתי לפני פרעה", היה זה עדיין בגדר חובת ההשתדלות המוטלת עליו, ולא היה נענש כלל. (יחי ראובן)

"ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם והנה עומד על היאור" (מ"א - א')

קץ שם לחשך, זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפלה בבית האסורים, כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלם. (בר"ר פ"ט - א') על ידי שאמר לשר המשקים זכרתי והזכרתי (בראשית מ' י"ד) נתוסף לו שתי שנים. (מד"ר פ"ט - ג'). מבואר במדרש ששנתיים אלו המזכרים בפסוק היו עונש על מה שביקש משר המשקים שיזכירו לפני פרעה, ולכאורה חלום פרעה הוא נושא חדש ולא קשור למאסרו של יוסף, אך בפסוק משמע שיש קשר בין תום תקופת השנתיים הנוספות, לחלומו של פרעה, וצריך להבין את הקשר ביניהם.

מבאר ה"בית הלוי", בכל דבר בעולם יש סיבה ומסובב, כלומר, בכל דבר יש את הסיבה הגורמת לדבר להיות, ויש את המסובב, היינו את התוצאה שנגרמה מהסיבה, למשל, אדם קנה סחורה והרוויח ממנה כסף רב, העולם חושבים שקניית הסחורה היא הסיבה שממנה נהיה הרווח הגדול, והמסובב היינו מה שהרוויח הוא התוצאה, אך באמת הדברים הם בדיוק להיפך, על האדם נגזר להרוויח כסף, ומשמים סיבבו שבדיוק הוא יקנה דווקא את הסחורה הזו שממנה הרוויח. נמצא, הרווח הוא הסיבה, משמים רצו שאותו אדם ירוויח, וסובבו שיקנה סחורה וירוויח על ידה. כך גם אצל יוסף, במושכל ראשון חלומו של פרעה היה הסיבה לתוצאה - יציאתו של יוסף מבית הסוהר, אך האמת בדיוק להיפך, הסיבה היא שהגיע זמנו של יוסף לצאת מבית האסורים, והמסובב של זה היינו התוצאה שפרעה חולם. וזה מה שבא המדרש לחדש לנו "קץ שם לחשך", זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפלה בבית האסורים, כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלם, חלומו של פרעה הוא לא הסיבה ליציאת יוסף, אלא פרעה היה צריך לחלום כתוצאה מהצורך להוציא את יוסף מבית האסורים.

"ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלם" (מ"א - א')

הקשה ה"אור החיים" הקדוש (כאן ד"ה ופרעה חולם), לכאורה יותר נכון לומר 'ויחלום פרעה' שהוא לשון עבר, ומה טעם נקט הכתוב לשון הווה " ופרעה חולם" וביאר, אכן במשך כל הלילות שבמשך השנתיים הללו היה פרעה חולם את החלום הזה שוב ושוב. אך, מכיון שנגזרו על יוסף שתי שנים נוספות במאסרו, מחמת מה שביקש משר המשקים "כי אם זכרתי וגו' והזכרתי" (לעיל מ' - י"ד), שתלה בו בטחונו (כמבואר בבר"ר פ"ט - ג', רש"י לעיל מ' - כ"ג), לכן היה פרעה שוכח את חלומו מיד כשהתעורר בבוקר. עד שנסתיימו שתי שנים אלו של עונשו של יוסף, ובאותו היום כשנתעורר שוב כבר זכר החלום וביקש לו פתרון.

ולפי זה, מה שאמר הכתוב "ופרעה חולם" היינו לשון הווה הנוהג כל העת בתמידות ('לשון בינוני') (עי' אלשיך ויקרא כ"ג - ט"ז, ודברים כ"א - א'ז'), לומר שכל שנתיים ימים אלו היה חולם.

לפי דברי ה"אור החיים" הנ"ל מובן היטב הפסוק להלן (ז'), "ויקץ פרעה והנה חלום", ולכאורה אלו תיבות מיותרות. כי אחר שפתח והקדים כי חלם ככל המראה הזה, וגם אמר לאחריו "ויהי בבוקר ותפעם רוחו וגו'", אם כן מאי קא משמע לן "ויקץ פרעה והנה חלום". אלא, כי את החלום היה חולם במשך כל השנתיים, רק שבכל בוקר שכחו. והיום לראשונה הוא מקיץ משנתו "והנה חלום", הנה החלום כאן והוא זוכר את כל פרטיו.

"ופרעה חלם והנה עומד על היאור" (מ"א - א')

עדות ביהוסף שמו שפת לא ידעתי אשמע. (תהילים פ"א) במדרש תנחומא (מקץ ג') הביא מספר שינויים שפרעה שינה בסיפורו ליוסף ממה שחלם, כדי לנסות את יוסף האם יודע לפתור את חלומו. והנה מן היאר עלת שבע פרות וגו' (מ"א - י"ח). אמר לו יוסף, לא כך ראית, א לא יפות מראה ובריאת בשר (מ"א - ב'). אמר לו: הנה שבע פרות דלות ורעות (מ"א - י"ט). אמר לו: לא כך ראית, אלא רעות מראה ודקות בשר (מ"א - ג'). אמר לו: הנה שבע שבילים מלאות וטובות (מ"א - כ"ב). אמר לו: לא כך ראית, אלא בריאות וטובות (מ"א - ח'). אמר לו: והנה שבע שבילים צנמות דקות (מ"א - כ"ג). אמר לו: לא כך ראית, אלא דקות שדפות קדים (מ"א - ו'). התחיל פרעה תמה בעצמו. אמר לו: אחרי היית כשחלמתי, שנאמר: אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת. הוא שאביו מברכו, בן פרת יוסף (מ"ט, כ"ב), אל תקרא בן פרת אלא בן הפרות יוסף. שינוי נוסף מצאנו בין חלומו של פרעה לבין מה שסיפר ליוסף, פרעה בחלומו ראה והנה עומד על היאר (מ"א - א'), ואילו כשסיפר לפרעה אמר הנה עומד על שפת היאר, (מ"א - י"ז). רבי ברוך פרנקל תאומים בספרו "מרגניתא דרב" מבאר לפי שינוי זה את הפסוק בתהילים "עדות ביהוסף" מה העדות שיוסף הוא יודע לפתור את החלום, "שפת לא ידעתי אשמע" את המילה שפת לא ידעתי בחלום ושמעתי אותה מפרעה.

"ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקות הבשר את שבע הפרות" וכו' (מ"א - ד')

להלן פסוק ז' כתוב: "ותבלענה השבילים הדקות את שבע השבילים הבריאות" וכו'. וכן כתוב: (מ"א - כ"ו) "שבע פרות הטובות שבע שנים הנה". נשאלת השאלה: מה שייך בנושא של זמן, שזמן בולע זמן. נכון, שהתורה אומרת "וקמו שבע שני רעב אחריהן, ונשכח כל השבע בארץ מצרים". אבל שבע השנים הטובות, הטיבו לתושבי מצרים. ואפילו גם לאחריהן באו שני רעב וסבל, שהשכיחו את השבע - אבל הזמן הטוב והרגשת השובע בשנות השובע והשפע, זה לא נמחה ולא מתבטל, והמשל אינו דומה לנמשל, כי אם הפרה יכולה לבלוע פרה אחרת, זה מושג אליגורי, והוא הדין בשיבולים. אבל ששנה תבלע שנה טובה ממנה, דהיינו שהזמן בולע את הזמן ומוחקו כלא היה - זה לכאורה לא מתקבל על הדעת. בספר "חכמת חיים" הסביר, כי אפילו בשנות הטובה והשובע, שהבריות מרוצות ושמחות בשפע שיויר עליהם, זה רק אם הוא חי בהווה הטוב, ואין לו ידיעה מראש שהרע האמור לבוא לאחר מכן. מה שאין כן, במצרים, אחרי שנתפרסם לכל, כי אחרי שבע שנות השבע, תבאנה שבע שנות רעב קשות: הרי עצם הידיעה והדאגה ממה שמחכה להם לאחר שנות הטובה ושובע, זה יכרסם במנוחתם ובשלותם של הבריות, עד שגם האכילה לשובע, מהולה היתה בעצב ובדאגה על מה שצפוי להם אחרי שנות השובע. לפי זה הלשוניות 'ותבלענה' 'ותאכלנה', מבטאות נכונה את העתיד הקודר הצפוי להם, שיגיעו לכך "שלא יודע השבע מפני הרעב ההוא".

"ויישן ויחלום שנית וגו'" (מ"א - ה)

יש להקשות, כיון ששתי החלומות באו לגלות דבר אחד, והוא השובע והרעב שיהיה בארץ מצרים, אם כן מדוע היו שני חלומות שונים, החלום הראשון היה על פרות והחלום השני היה על שיבולים. הרמב"ן (פסוק ב') כתב, שהפרות זה סימן לחרישה, והשיבולים סימן לקצירה, וזה בא לומר שיהיה רעב ויובש גם בחרישה וגם בקצירה, עיי"ש. וכתב ה"עמק דבר" להנצי"ב (פסוק ה') שהחלום של הפרות בא לומר שיהיה רעב גם לבהמות עצמם, והחלום של השיבולים בא לומר שיהיה רעב למאכל האדם שזה התבואה. והרב ישעיה כהן שליט"א מכולל פוניבז' הקשה, שעדיין צריך ביאור, למה בחלום הראשון הוא חלם רק על פרות ובחלום השני חלם רק על שיבולים, ומדוע לא חלם בשתי החלומות גם על פרות וגם על שיבולים. ותירץ, שאם היו שתי החלומות אותו דבר, פרעה היה אומר, שהחלום הראשון הוא מקרה, ומה שחלם שוב אותו חלום אין בכך כלום, שהרי הוא הרבה על מה שחלם בחלום הראשון וכך הוא חלם שוב, ולכן כל חלום היה על דבר אחר, ומעתה הסיבה שהוא חלם פעמיים כמו כתוב בפסוק (ל"ב) "ועל הישנות החלום אל פרעה פעמיים כי נכון הדבר מעם האלוקים וממהר האלוקים לעשותו", ודפח"ח.

"ותפעם רוחו" (מ"א - ח')

התורה מספרת שכאשר התעורר פרעה מחלומותיו, 'ותפעם רוחו', וי"ל למה פרעה מתרגש כ"כ מחלומותיו אלו? וגם למה יאמין לנער עברי שאינו מכיר? מבארים: כתוב בחז"ל שפרעה עשה עצמו אלוה ואמר שהוא שולט בעולם, ככתוב 'לי יאור ואני עשיתי', כל זה טוב ויפה כל עוד הכל הולך בדרך הטבע, שיכול לטעון שהכל צפוי והכל בשליטתו, ולכן גם העריך מאוד את הטבע והשריש בעמו שהכל הוא טבע, אבל כאשר ראה בחלומותיו דברים משונים הפוכים מהטבע, חשש שזה באמת הולך לקרוא, ואז יתפסוהו במערומיו, כי אין לו שליטה בעולם הטבע, ויוכח רמאותו ויפסיד כבודו ושליטתו. זו גם הסיבה שמאוד אהב את פתרונות יוסף, כי שנות רעב ושובע, זה דברים שאפשר להסביר בדרך הטבע, ואדרבה, ע"י פעולות יוסף, שליחו של פרעה, יוכיח עוד יותר כי הוא זה שפתר את בעיות הטבע. ולכן כשהקב"ה נלחם במצרים, עשה זאת באותות ובמופתים, בשידוד מערכות הטבע, ומובא בחז"ל שאחר כל מכה מעשר המכות פרעה ניסה להסביר שזה תהליך טבעי, ועי"ז הכביד את לבו עד שנאלץ להודות אצבע אלוקים היא, וה' הוא הצדיק וכו'.

מדוע בחלום הראשון לא כתוב ותפעם רוחו ורק בחלום השני כתוב ותפעם רוחו, אלא פרעה חלם בחלום הראשון על בליעת הפרות ובחלום השני על בליעת הקנים, החלום הראשון מרמז שיגמרו כל הבשר והמותרות, אך חלום זה לא זעזע אותו, כי בדוחק אפשר להתקיים גם בלעדיהם. אבל בחלום השני שמרמז כי גם לחם לא יהיה, אז "ותפעם רוחו".

"וישלח ויקרא את כל חרטומי מצרים... ואין פותר אותם לפרעה" (מ"א - ח')

הדא הוא דכתיב "בקש לץ חכמה ואין" (משלי י"ד ו'), אלו חכמי פרעה וחרטומי מצרים "ודעת לבבון נקל", זה יוסף. (מד"ר פ"ט ו') החרטומים ניסו לפתור את חלום פרעה, אבל פתרונם לא מצא חן בעיני פרעה, לאותם חרטומים קורא להם המדרש לצים שואל הנצי"ב מוואלוז'ין ב"הרחב דבר", אולי החרטומים לא היו חכמים גדולים, אך מדוע המדרש קורא להם לצים, מתרץ הנצי"ב, הליצנים הם בעלי דעה שטחית, ואינם יורדים לעומקו של דבר ולא יודעים להבחין בין דבר עמוק לדבר שטחי, ואם יצטרכו לענות על שאלה, הם יחפשו את כל התירוצים שבעולם אבל לא את ההיגיון. וכן בפתרון חלום פרעה, החרטומים רצו לפתור בחריפות יתירה, ולכן לא מצאו את הפתרון, אבל יוסף שהיה נבון, ידע להבחין מתי צריך להתעמק ומתי לא. ולכן יוסף ידע שיש כאן ענין פשוט, פרות בריאות ושבלים מלאים מראה על שובע, ופרות דקות ושבלים צנומות מראה על רעב, וההמשך ידוע.

"ויתן אותי במשמר בית שר הטבחים אותי ואת שר האופים" (מ"א - י')

שואל המהרי"ל דיסקין זצ"ל, למה היה צריך שר הטבחים להזכיר בתוך דבריו את שר האופים? ותירץ, שר המשקים אמר לפרעה - ממני אין ראייה כל כך שיוסף פותר חלומות הגון, כיון שפתר לי לטובה ואפשר לומר שניסה את עצמו אם יקויים פתרוננו, ומאי אכפת לו אם יהיה לו אוהב אחד שהוא תמיד בבית המלך. אבל לשר האופים שפתר לו לרעה ואם לא היה יכול לפתור באמת - איך סיכן בעצמו כל כך?! שמא לא יקויים פתרוננו ויבקש עליו עלילות להרע לו חלילה. אלא בוודאי שיודע בעצמו שיכול לפתור כראוי.

ועוד י"ל, שר המשקים הוצרך להזכיר את שר האופים שהרי אמר "איש כפתרון חלומי חלמנו", היינו שכמעט היו שני החלומות שווים בפתרון, והוא היה יודע להבחין ולפתור זה לטובה וזה לרעה, מסתמא זהו סימן שיוכל לפתור כראוי.

"אין נבון וחכם כמוך" (מ"א - ל"ט)

מדרך העולם, דעותיהם של בני אדם שונות זו מזו, וכמו שהגמ' בברכות (נ"ח). אומרת "כשם שאין פרצופיהם שווים כך אין דעותיהם שוות". בכל ענין וענין שבו מביעים הבריות את דעתם, לא יתכן שתהיה דעה אחת לכולם. זו תכונת המין האנושי מאז ומעולם, אומר ה"מקרי דרדקי", כל זה נכון עד שבא יוסף והוכיח שבאשר לחכמתו הגדולה יש אחדות דעים מוחלטת! יוסף פותר לפרעה את חלומי, וכל חכמי פרעה וחרטומי מצרים, ללא יוצא מן הכלל, מסכימים עם דבריו, ללא כל עוררין. כיצד יתכן הדבר? על כרחך "אין נבון וחכם כמוך".

הכרת הטוב

"ושם אתנו נער עברי" (מ"א - י"ב) - ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה שמזכירו בלשון בזיון - נער שוטה ואין ראוי לגדולה. (רש"י) מבהיל כמה כפיות טובה כתובה בפסוק זה. שר המשקים ידע שע"י הדיבור והפתרון של יוסף נעשה הדבר ש"אותי השיב על כני ואותו תלה", וא"כ הרי הכיר בזה שיוסף הצילו מתליה עד שנהיה שר למלך, ובכל זאת כשהוא בא להזכירו, הוא קורא לו נער שוטה. ולא רק שר המשקים היה מושחת בהכרת הטוב, אנשים רבים לקויים במידה זו, ואפילו שמשבח את מי שעשה לו טוב, אבל לפעמים בתוך הדברים מזכיר גם דברי גנאי. אך באמת צריך להבין מדוע הוא כינה אותו בלשון שוטה ובלשון בזיון.

בספר "ויאסף דוד" מביא תירוץ בשם ספר "עץ החיים", הגמ' אומרת (ב"ב י"ב:), אמר רבי יוחנן, מיום שחרב בית המקדש ניטלה הנבואה מן הנביאים וניתנה לשוטים ותינוקות. שר המשקים חשש, שפרעה יחשוב שיוסף חכם, ומרוב חכמתו פתר לו ויעלהו לגדולה. לכן הקדים לו שהוא שוטה, ומיום שחרב ביהמ"ק וכו', וממילא אינו ראוי למלוכה. אבל לאחר שפרעה שמע על החלום, אמר "אין נבון וחכם כמוך", שהנבואה באה מחכמה, ולכן אתה ראוי לגדולה.

נקודה למחשבה

"והנה שבע פרות אחרות עולות אחריהן וכו' ותעמודנה אצל הפרות וכו' ותאכלנה הפרות" (מ"א - ג' - ד')

לקח מוסרי למד ה"שפת אמת" מפסוקים אלו. חכמינו אמרו, כי בתחילה בא היצה"ר אל האדם כ"הלך", עובר אורח. לאחר מכן הוא בא אליו כאורח, ולבסוף נעשה מושל ובעל הבית עליו.

שבע הפרות הרעות, הינן סמל כוחות הרע של היצר, ובראשונה הן "עולות" לאט לאט, הן עולות ומתגלות לעיתים רחוקות, אח"כ "ותעמודנה אצל" - נדבקות אל האדם כאורח, עד שבסוף "ותאכלנה" - הן בולעות אותו לחלוטין.

~ חנוכה ~

"מאי חנוכה"

בגמרא מסכת שבת (דף כא) מובא: "מאי חנוכה? דתנו רבנן: בכ"ה בכסלו יומי חנוכה וכו'". את דברי הגמרא הללו אמר רבי מאיר שפירא מלובלין אפשר לפרש גם כך: "מאי חנוכה" מהו סודם של ימי החנוכה? "דתנו רבנן" את הכח לעמוד איתנים אל מול הקמים עלינו, אנו מקבלים מ"תנו רבנן", לימוד התורה ושמירת המצוות רק כך נוכל להם!

מהדרין מן המהדרין

מה טעם שאל הצדיק רבי יצחק מגור, בעל חידושי הרי"ם אין אנו מוצאים בשום מצווה ממצוות התורה את ההידור הזה של "מהדרין מן המהדרין" אלא בנר חנוכה בלבד? אלא המשיך הרבי לכאורה י"ל, מפני מה היו צריכים לנס, והלא היו יכולים לחלק את השמן שנמצא לשמונה חלקים ולהכין פתילות דקות מאד? אין זאת השיב הרבי אלא משום שרצו להדר במצווה וחפצו שההדלקה תיעשה בהידור הראוי כבכל יום מימי המקדש בשעה שעמד על תילו. משום כך, גם אנו בשעה שאנו מדליקים נרות חנוכה לפרסם הנס, עלינו לעשות זאת בדרך של "מהדרין מן המהדרין"!

"להודות ולהלל לשמך הגדול"

בימי החנוכה, היה רבי ישראל מאיר הכהן מראדין, בעל ה"חפץ חיים", מרבה לספר ולהבליט את הניצחון הגדול של החשמונאים המעטים, על היוונים הרבים, וכך היה אומר: כל סיבת הניצחון היתה משום שכל חפצם של החשמונאים היה לקדש שם שמים ברבים! לא חשק לשלטון, ולא לרצון לכבוש, עשה אותם חזקים ואמיצים, אלא רק הרצון הגדול לטהר את עם ישראל מכבלי מלכות יון ולקדש את שם ה' יתברך! ראה לך - אמר ה"חפץ חיים" - ממה שאנו אומרים ב"על הניסים": "ואחרי כן באו בניך לדביר ביתך וגו' להודות ולהלל לשמך הגדול", עיקר המטרה היתה: "להודות ולהלל לשמך הגדול"!

גיבורים ביד חלשים

לכאורה קשה - תמה הצדיק רבי לוי יצחק מברדיצ'ב - מדוע אומרים אנו בתפילת "על הניסים": "מסרת גיבורים ביד חלשים", והלא מתתיהו ובניו ידועים היו כגיבורים גדולים, ומדוע כאן מכונים הם "חלשים"? אלא תירץ הרבי החשמונאים בצדקתם הרבה, לא סמכו על כוחם כלל אלא בטחו בה' ובחסדיו הרבים, והאמינו כי ברצונו ימסור בידם את ממלכת יוון האדירה. זו הכוונה במה שאנו אומרים בתפילה: "מסרת גיבורים הבוטחים בכוחם, ביד חלשים" שאינם בוטחים בכוחם אלא בוטחים בה'!

רעיון מהפרשה

האם העובדה שאנו יודעים על ילדים רעבים באפריקה עושה לנו משהו? האם ההיכרות שלנו עם הצימאון האדיר של צעירים יהודים לחוויה רוחנית בעלת משמעות מפעילה אותנו? לאחר שפותר יוסף לפרעה את חלומותיו ומספר לו על שנות הרעב העתידות לפקוד את מצרים, הוא מיד מציע פתרון מעשי. מי ביקש ממנו הצעות, הביאו אותו בתור פותר חלומות ולא כאסטרטג? פשוט כי הבנת הבעיה היא חצי פתרון רק אם באמת פועלים להשיג אותו...

אקטואליה בפרשה

אחרי שנות סבל בלתי נתפס, שנים רבות של ישיבה בכלא וענויי גוף ונפש, מגיעה שעתו הגדולה של יוסף הצדיק, ואז "ויריצוהו מן הבור" במהירות מדהימה... ללמדנו שאצל אדון העולם הכל מדויק לגמרי, הכל מכוון על מיליונית השניה, "העולם" הוא סוג של "אינקובטור" עבור תושביו הכל חייב להיות ברמת דיוק מיקרונית "וישועת ה' כהרף עין", תסתכלו על השעון, עוד שניה תבוא הישועה, אבל ברגעים האחרונים של הקשיים, לפחות תחייכו למצלמה...

הפתגם: אדם בעל אמונה, הוא זה שתמיד מוצא את הדרך לראות את הדברים היפים,

ולא משנה כמה סוער מסביב!!

~ חנוכה שמח - חודש טוב - שבת שלום ומבורך ~

לשיתופות בהחזקת העלון \ לקבלת העלון - DAF126123@GMAIL.COM